

Η ΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΩΣ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΑΥΤΟΥ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Στην αποψινή εργασία θα σας ζητήσω να ασχοληθούμε με ορισμένες φιλοσοφικές έννοιες που έχουν εμφανιστεί στον σύγχρονο στοχασμό και οι οποίες άπτονται τόσο του τρόπου ζωής ενός υποκειμένου, όσο και της κοινωνίας γενικότερα. Οι έννοιες αυτές δεν είναι σύγχρονες. Προέρχονται από την αρχαία ελληνική φιλοσοφική σκέψη, αλλά σύγχρονοι διανοητές τις έβγαλαν από την αφάνεια. Αναφέρομαι στις έννοιες *επιμέλεια του εαυτού* και *φιλοσοφία της τέχνης του βίου*.

Η *επιμέλεια εαυτού* απαντάτε στον διάλογο *Αλκιβιάδης* του Πλάτωνα στον οποίο ο ιστορικός Αλκιβιάδης εκφράζει την επιθυμία του να διοικήσει την Αθήνα ώστε να προσφέρει στην πόλη και στους πολίτες της. Στο σημείο αυτό επεμβαίνει ο

Σωκράτης και μετά από μια ανταλλαγή λόγων, του λέγει ότι για να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της επιθυμίας του πρέπει να μάθει να *επιμελείται* του Εαυτού του.¹

Εικόνα 1
Pierre Hadot

Στην σύγχρονη εποχή διαδραματίζει, κατά την άποψη κάποιων στοχαστών, κεντρικό ρόλο στο σύγχρονο φιλοσοφικό ρεύμα της *φιλοσοφίας της τέχνης του βίου*. Πρωτοπόρος στην μελέτη της *φιλοσοφίας της τέχνης του βίου*, όπως αυτή εκφράστηκε στην αρχαιότητα, υπήρξε ο Pierre Hadot (1922-2010) ήδη από την δεκαετία του 1960. Αυτός επηρέασε την σκέψη των Michel Foucault (1926-1984), Hilary Putman (1926-2016) και John Sellars (1971-) και

¹ Πλάτων (2001), *Αλκιβιάδης*, Πόλις, Αθήνα.

σήμερα έχει καθιερωθεί ως πεδίο έρευνας της σύγχρονης φιλοσοφίας. Στην ελληνική πραγματικότητα ο Θεοφάνης Τάσης την εισήγαγε με το έργο του *Η επιμέλεια εαυτού στην εικονιστική κοινωνία*. Σε αυτό το πλαίσιο το 2013 πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα το 23^ο παγκόσμιο συνέδριο φιλοσοφίας το οποίο είχε ως θέμα «Η φιλοσοφία ως έρευνα και ως τρόπος ζωής».²

Εικόνα 2
Θεοδόσης Τάσης

Πριν όμως εξετάσουμε το θέμα της εργασίας απόψε θεωρώ αναγκαία μια διάκριση μεταξύ των εννοιών *ζωή* και *βίος*. Για την οικονομία του λόγου και του χρόνου στην παρούσα εργασία θα θεωρήσουμε την έννοια *ζωή* ως το κοινό χαρακτηριστικό γνώρισμα όλων των έμβιων οργανισμών, ενώ *βίο* την ανθρώπινη ζωή στην οποία ικανοποιούνται όλες οι ανάγκες μέσω της νοηματοδότησης κατά την συμβίωση. Ο άνθρωπος, σε αντίθεση με τα άλλα ζώντα όντα, είναι δημιουργός νοήματος, το οποίο υπερβαίνει τις ανάγκες του σώματος. Φορέας κοινωνικών νοημάτων που επιτρέπουν την αποθήκευση και μετάδοση των πληροφοριών είναι η γλώσσα.³

Έχοντας ως βάση τους ορισμούς των εννοιών που παρουσιάσαμε θα εξετάσουμε αν η τεκτονική, όπως αυτή εκφράζεται στην σύγχρονη μορφή της, μπορεί να αποτελέσει *φιλοσοφία τέχνης του βίου* για την κοινωνία του 21^{ου} αιώνα. Επειδή η *φιλοσοφία τέχνης του βίου* και η *επιμέλεια εαυτού* είναι θέματα που εκφράζονται σε ατομικό επίπεδο, θα προσπαθήσω να απαντήσω στο ερώτημα με βάση την δική μου προσέγγιση, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι στόχος μου είναι να καταστεί και δική σας. Άλλωστε το σύστημά μας προτρέπει τους Αδ. να χαράξουν την δική τους άποψη, μη δεχόμενο την αυθεντία και την μοναδική Αλήθεια κατά την διάρκεια των συζητήσεων στο Ποτήριο της Αγάπης.

Η σύγχρονη τεκτονική, αυτή των Μεγάλων Στοών, όπως παρουσιάζεται στο τυπικό της Αμίλης που χρησιμοποιεί η Εθνική Μεγάλη Στοά της Ελλάδος (ΕΜΣΤΕ), θεωρεί ότι η δραστηριότητα ενός τέκτονα πρέπει να διαμοιράζεται

² Θ. Τάσης (2017) *Η επιμέλεια εαυτού στην εικονιστική κοινωνία*, Αρμός, Αθήνα, σ. 17-19

³ ο. π. 34-35

εντός της ημέρας σε τρία μέρη. Το πρώτο από αυτά θα απευθύνεται προς τον Θεό. Το δεύτερο προς την εργασία και την ανάπαυση και το τρίτο προς τον συνάνθρωπό μας, χωρίς αυτό όμως να επιφέρει βλάβη σε μας τους ίδιους ή τους οικείους μας,⁴

Η πρόταση ενός κανόνα βίου είναι ικανό στοιχείο να θεωρήσουμε ότι η τεκτονική αποτελεί μια μορφή φιλοσοφίας τέχνης του βίου η οποία επιμελείται του εαυτού. Μας προτρέπει, χωρίς να δίνει υποχρεωτικές κατευθύνσεις, να βιώσουμε την ύπαρξή μας με έναν τρόπο τέτοιο που μας καθιστά ολοκληρωμένες προσωπικότητες και πολίτες, οι οποίοι θα αποτελούν κόσμημα για την κοινωνία στην οποία ανήκουν.⁵

Ας εξετάσουμε λοιπόν τα χαρακτηριστικά στοιχεία του τέκτονα όπως αυτά προτείνονται από τα τυπικά μας και διαχωρίζονται στις τρεις προαναφερθείσες δραστηριότητες.

1. Χαρακτηριστικά καθηκόντων προς τον Θεό.

Η έννοια του Θεού μπορεί να πάρει πολλές ερμηνείες. Χαρακτηριστική είναι η άποψη του Steven Weinberg (1933-), όπως αυτή εκφράζεται στο έργο του *Ονειρα για μια τελική θεωρία*, η οποία λέει:

«Ορισμένοι άνθρωποι έχουν τόσο γενικές και ελαστικές απόψεις για τον Θεό, ώστε είναι αναπόφευκτο να τον βρίσκουν οπουδήποτε τον αναζητούν.[...] Φυσικά, στη λέξη 'Θεός', όπως και σε κάθε άλλη λέξη, μπορούμε να δώσουμε οποιοδήποτε νόημα επιθυμούμε. Εάν θέλουμε να πούμε ότι 'ο Θεός είναι ενέργεια' μπορούμε να τον βρούμε και σε ένα κομμάτι άνθρακα».

⁴ ΕΜΣΤΕ(2001), *Τυπικόν της Αμίλλης* σ. 52

⁵ ο. π. σ. 57-58

Εικόνα 3
Steven Weinberg

Λίγο παρακάτω στο ίδιο έργο δίνει έναν ορισμό της έννοιας τον οποίο θα αποδεχθούμε για την συνέχεια της σκέψης μας. Θεός νοείται ένας υπερφυσικός δημιουργός που «αξίζει να τον λατρεύουμε».⁶

Ένας τέτοιος ορισμός του Θεού ταιριάζει σε μια αντίληψη ανάλογη της θεωρίας του *Ευφυούς Σχεδιασμού*.

Αυτή θεωρεί ότι η αιτία της ύπαρξης του σύμπαντος αλλά και της ζωής είναι ένας νους με ευφυΐα, ο Θεός, που τα σχεδίασε και ουσιαστικά τα δημιούργησε εκ του μηδενός απορρίπτοντας τις επιστημονικές εξηγήσεις για τη δημιουργία του κόσμου όπως αυτές εκφράζονται κυρίως από την εξελικτική βιολογία και την κοσμολογία.

Για τον οπαδό όμως της *Εξελικτικής Θεωρίας*, ένας από τους οποίους είναι και ο ομιλών, η ίδια η Δημιουργία δεν έχει κάποιο ιδιαίτερο σκοπό. Υπάρχει από μόνη της. Αφού δεν υπάρχει ιδιαίτερος σκοπός η αξία της είναι ο ίδιος ο *Βίος* και ο τρόπος που θα τον ζήσουμε. Αυτό μας δημιουργεί την υποχρέωση και την ευθύνη της προσαρμογής του καθενός από μας στις συνθήκες και τις αξίες του Σήμερα και του Τώρα. Προϋποθέτει την άμεση συμμετοχή στην κοινωνία και στα κοινά ώστε να βελτιωθούν οι συνθήκες του βίου μας. Με τον τρόπο αυτό μπορεί να δώσουμε ιδιαίτερο νόημα στην καθημερινότητά μας και αυτό είναι η επίτευξη της Ευτυχίας μας Σήμερα.

Αντίθετα για τον οπαδό του *Ευφυούς Σχεδιασμού* η Δημιουργία έχει σκοπό και πρέπει να τον αναζητήσουμε. Για τους περισσότερους ο σκοπός αποκαλύπτεται στην μετά θάνατο ζωή και εκεί βρίσκεται η αξία της ίδιας της ύπαρξης, διότι εκεί βρίσκεται ο σχεδιαστικός Νους. Η καθημερινότητά του είναι προκαθορισμένη από τις επιταγές συμμόρφωσης του 'Ευφυούς Νου' ο οποίος μέσω των ηθικών – θρησκευτικών προτροπών του, καθοδηγεί στην εκπλήρωση του Σχεδίου. Η παθητική αποδοχή των επιταγών αυτών δίνει νόημα

Εικόνα 4
Richard Dawkins

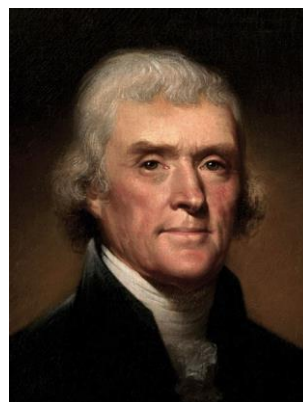
⁶ Dawkins R(2007), *Η περί Θεού αυταπάτη*, εκδ Κάτοπτρο, Αθήνα, σ. 34

στην ίδια την ύπαρξη που δεν είναι άλλο από την κατάκτηση της πνευματικής αυτής κατάστασης που ονομάζεται 'Παράδεισος'.⁷

Ο τέκτονας είναι άνθρωπος που θεωρεί ότι ο Ορθός Λόγος και όχι οι προκαταλήψεις κυριαρχούν στην ζωή και την σκέψη του⁸. Κατά συνέπεια η Γνώση για αυτόν είναι έγκυρη όταν προέρχεται από τον Λόγο και την αποδεικτική διαδικασία. Κάθε άλλη πηγή μπορεί να ληφθεί υπ όψη, αλλά μέχρι να τεκμηριωθεί δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί αξιόπιστη, αλλά αυθαίρετη. Μπορεί να εξετάζεται αλλά όχι να γίνεται πίστη.

Κατά συνέπεια η τεκτονική, για να αποτελέσει φιλοσοφική τέχνη του βίου πρέπει να απορρίψει κάθε αναφορά σε «αποκεκαλυμμένη αλήθεια» ή προτάσεις που δεν προτείνονται από την επιστημονική σκέψη και απόδειξη, αλλά είναι δημιουργήματα φορέων ή ατόμων. Καθήκον του τέκτονα, ως προς αυτό το σκέλος, είναι να προάγει Αρχές και Αξίες στον βίο του και στην κοινωνία με το παράδειγμά του, που να καταστούν τον κάθε άνθρωπο ολοκληρωμένη και αυτόνομη προσωπικότητα.

Ως οδηγός του σύγχρονου τέκτονα, σε ότι αφορά το προς το Θεό καθήκον του, ας είναι τα λόγια του αδ. Tomas Jefferson (1743-1826) 3^{ου} προέδρου των Η.Π.Α. και συντάκτη της Διακήρυξης της Ανεξαρτησίας προς τον ανιψιό του Peter Curr:

Εικόνα 5
Αδ. Tomas Jefferson

«Ελευθερώσου από όλους τους φόβους των προκαταλήψεων, κάτω από τους οποίους ζαρώνει δουλικά κάθε ασθενικός νους. Στερέωσε γερά τον Ορθό Λόγο στη θέση που του αρμόζει και ζήτα την κρίση του για κάθε γεγονός, για κάθε άποψη. Να αμφισβητείς ευθαρσώς ακόμη και την ύπαρξη του Θεού, διότι, αν υπάρχει, πρέπει να

⁷ Μπουσουτάς – Θανάσουλας Γ.(2018), *Φυσική επιλογή ή ευφυής σχεδιασμός στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του Ανθρώπου*, Τεκτονική ομιλία Στ. Αττικός Αστήρ αρ 21 – ΕΜΣΤΕ.

⁸ ΕΜΣΤΕ ο. π. σ. 35-36

επιδοκιμάζει περισσότερο τον σεβασμό προς τον Ορθό Λόγο παρά προς τον τυφλό φόβο.»⁹

2. Χαρακτηριστικά καθηκόντων προς τον Εαυτό.

Κατά το τυπικό της Αμίλης δύο είναι τα καθήκοντα του τέκτονα ως αναφορά τον εαυτό. Το πρώτο είναι να εργάζεται. Το δεύτερο να αναπαύεται. Από τα δύο αυτά μπορούμε εύκολα να συμπεράνουμε ότι το κύριο είναι η εργασία και η ανάπαυση είναι επικουρική δραστηριότητα σε αυτή, ώστε ο τέκτονας να είναι περισσότερο παραγωγικός. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι ο τεκτονισμός των Μεγάλων Στοών διαμορφώθηκε στην Αγγλία τον 18^ο αιώνα και την περίοδο αυτή ο προτεσταντισμός ήταν η κυρίαρχη ηθική στην περιοχή. Δεν είναι ήσσονος σημασίας το γεγονός ότι την ίδια περίοδο αναπτύσσεται η αστική τάξη, η οποία έχει την εργασία ως κύριο χαρακτηριστικό και αξία της.

Ένας τρόπος ζωής για να αποτελέσει φιλοσοφία τέχνης του βίου πρέπει να έχει δύο τουλάχιστον χαρακτηριστικά. Το πρώτο να δίνει νόημα στην ίδια την ύπαρξη. Το δεύτερο να δημιουργεί τις προϋποθέσεις μιας πνευματικής και ηθικής ανάπτυξης του ανθρώπου, ώστε να καταστεί καλλίτερος και χρησιμότερος. Με βάση αυτά τα χαρακτηριστικά μπορεί η πρόταση της τεκτονικής των Μεγάλων Στοών, που θέτει την εργασία ύψιστο καθήκον, να θεωρηθεί *επιμέλεια εαυτού*; Η απάντησή μου είναι όχι και εξηγώ τους λόγους.

Ο βιοπορισμός δεν μπορεί να αποτελεί στόχο του βίου. Είναι μια ανάγκη διατήρησης και ανάπτυξης του σώματος αλλά δεν αφορά και δεν επηρεάζει το δεύτερο σημαντικό τμήμα του ανθρώπου που είναι η σκέψη και συνείδηση. Χρειάζεται για να υπάρχουμε ως όντα, αλλά δεν επηρεάζει την ύπαρξή μας ως ανθρώπους. Δεν είναι ικανή από μόνη της η εργασία να δώσει νόημα στην καθημερινότητά μας ώστε να την καταστήσει βίο. Η μόρφωση και η πνευματική ανάπτυξη είναι αυτά που θα συμβάλλουν στην ποιότητα του ανθρώπινου βίου. Αυτά μπορούν να πραγματοποιηθούν με την ύπαρξη πνευματικών σχέσεων μεταξύ ανθρώπων που ανταλλάσσουν σκέψεις, προβληματισμούς και

⁹ Dawkins R, ο. π. σ. 64.

συναισθήματα. Άρα δημιουργούν χρόνο ελεύθερο από επαγγελματικές υποχρεώσεις.

Εκτός από αυτά η εργασία, στην σύγχρονη μορφή της, έχει δύο ακόμη χαρακτηριστικά. Προϋποθέτει την συσσώρευση πλούτου και την ανάπτυξη της κατανάλωσης. Οι δύο αυτές προϋποθέσεις συμβάλουν, αν συμβάλουν, στην υλική ευημερία αλλά σε καμία των περιπτώσεων δεν μπορούν να οδηγήσουν στην Ευδαιμονία. Η Ευδαιμονία προϋποθέτει την ψυχική κατάσταση της πληρότητας που δεν παρέχεται από την καθημερινή προσπάθεια για ακόμη 'καλλίτερη ζωή' με βάση τον υλικό πολιτισμό. Η κάλυψη και του άλλου μέρους της ανθρώπινης ύπαρξης, του πνεύματος, είναι αναγκαία για να είναι πλήρης.

Η σύγχρονη τεκτονική για να αποτελέσει φιλοσοφία τέχνης του βίου πρέπει να προτείνει μια διαφορετική μορφής 'εργασία'. Μια εργασία που σημαντικό στοιχείο της είναι η συνύπαρξη και όχι ο ανταγωνισμός των ανθρώπων και η κυριαρχία – εκμετάλλευση των άλλων όντων που υπάρχουν στον πλανήτη Γη. Μια εργασία που να παρέχει τα αναγκαία για την διατήρηση της ζωής στον άνθρωπο, αλλά ταυτόχρονα να δίνει την δυνατότητα, μέσω του ελεύθερου χρόνου που θα του παρέχει, να καταστεί δημιουργικός, σκεπτόμενος και κοινωνικός ώστε να επικοινωνήσει και να συναναστραφεί και άλλους ανθρώπους μέσω της ανταλλαγής απόψεων και συναισθημάτων με στόχο έναν ακόμη πιο πλούσιο σε σκέψη και συναισθήματα βίο.

Σε αυτό το περιβάλλον η ανάπαυση θα έχει σκοπό την αναψυχή και την πνευματική ολοκλήρωση και όχι την διασκέδαση και την παύση της ενασχόλησης με τα καθημερινά προβλήματα της ζωής. Με τον τρόπο αυτό θα υπάρξουν οι προϋποθέσεις για μια μεγαλύτερη και πληρέστερη μόρφωση ώστε να καταστεί ο τέκτονας πραγματικό κόσμημα της κοινωνίας μέσω της μορφώσεως και όχι μέσω της ισχύος του χρήματος.

3. Χαρακτηριστικά καθηκόντων προς τον συνάνθρωπο.

Τα καθήκοντα προς τον πλησίον μπορούν να χωριστούν σε δύο μέρη. Το πρώτο αφορά το καθένα άτομο χωριστά. Το δεύτερο αναφέρεται στην κοινωνία ως σύνολο.

Τι προτρέπει ως καθήκον προς τον συνάνθρωπο το τυπικό μας; Η ‘εξυπηρέτηση’ προς τον συνάνθρωπο να διέπεται από δικαιοσύνη, ευσπλαχνία και ανακούφιση των αναγκών και των θλίψεών του, με γνώμονα την επιθυμία για ανάλογη πράξη σε δική μας περίπτωση.¹⁰ Όλα αυτά όμως όπως έχουμε προείπει χωρίς βλάβη δική μας και των δικών μας ανθρώπων.

Η προσφορά μας προς τον συνάνθρωπο ακουμπά στην ανταποδοτικότητα και στην προάσπιση των δικών μας συμφερόντων. Η δικαιοσύνη που επικαλούμαστε δεν είναι δικαιοσύνη που άπτεται της ανιδιοτέλειας αλλά στο συμφέρον. Αυτό δικαιολογείται από την εποχή και τον τόπο που δημιουργήθηκε η τεκτονική των Μεγάλων Στοών. Σήμερα όμως στην Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα μια ανάλογη πρακτική μπορεί να χαρακτηριστεί αλτρουιστική και υποστηρικτική στον συνάνθρωπο; Κατά την γνώμη μου όχι.

Η συμβολή μας στην ανάπτυξη και εξέλιξη της κοινωνίας έχει και αυτή τα δικά της προβλήματα, αν εξεταστεί με βάση τις προτροπές του τυπικού μας. Το τυπικό μας ζητά να εκτελούμε με συνέπεια τα πολιτικά μας καθήκοντα, χωρίς όμως ούτε κατά διάνοια να σκεφτούμε να αλλάξουμε τους Νόμους ή να συμμετέχουμε σε πράξεις που μπορούν να διασαλέψουν την κοινωνική ειρήνη. Αντίθετα να τρέφουμε απέραντο σεβασμό στην χώρα που ζούμε ακόμη και αν αυτή τελεί υπό κατοχή.¹¹

Ένας πολίτης για να είναι χρήσιμος και αποδοτικός πολίτης πρέπει να συμμετέχει ενεργά στα κοινωνικά ζητήματα της πολιτείας στην οποία κατοικεί. Διαφορετικά δεν είναι πολίτης αλλά υπήκοος. Ο υπήκοος είναι χρήσιμος για την εξουσία αλλά όχι για την κοινωνία. Η πρόοδος της κοινωνίας συμβαδίζει με αλλαγές και οι αλλαγές εξ ορισμού προϋποθέτουν την ρήξη με την υπάρχουσα κατάσταση.

Οι πραγματικοί τέκτονες σε όλη την ιστορία συνέβαλαν στην εξέλιξη της κοινωνίας τόσο με τον λόγο όσο και με το έργο τους. Υπήρξαν πολίτες αλλά όχι υπήκοοι. Πρωτοπόροι στους κοινωνικούς αγώνες με φωτεινό παράδειγμα την Αμερικάνικη, την Γαλλική και τέλος την Ελληνική Επανάσταση. Δεν υπήρξαν

¹⁰ ΕΜΣΤΕ, ο. π. σ. 56

¹¹ ο. π. σ. 56

‘άνθρωποι του καναπέ’ ούτε έβαλαν τα στενά οικονομικά ή κοινωνικά συμφέροντά τους πάνω από αυτά του συνόλου. Ένας τέτοιος τρόπος ζωής αποτελεί φιλοσοφία τέχνης του βίου και κατά συνέπεια επιμελείται του Εαυτού.

Σήμερα ένας βίος περιέχει την ενεργή συμμετοχή στην αλλαγή του τρόπου ζωής μας. Η σημερινή ζωή μας χαρακτηρίζεται από την συνεχή επαγγελματική απασχόληση, την κατανάλωση, την απόκτηση πλούτου, την καταστροφή του περιβάλλοντος και την αδιαφορία για την πολιτική και κοινωνική αλλαγή. Μια τέτοια ζωή δεν μπορεί να θεωρηθεί φιλοσοφία τέχνης του βίου. Η σύγχρονη ζωή για να καταστεί βίος πρέπει να αφορά την κοινωνική και την πνευματική μόρφωση του ανθρώπου. Το ενδιαφέρον του για το μέλλον του πλανήτη και του ίδιου σε αυτόν, σε συνύπαρξη με όλα τα άλλα είδη που υπάρχουν στην Γη. Την επικοινωνία και την αλληλο-επικοινωνία με τον συνάνθρωπο ώστε να ανταλλάξει σκέψεις, προβληματισμούς και συναισθήματα και να τον γνωρίσει καλλίτερα και ουσιαστικότερα, χωρίς αποκλεισμούς και διακρίσεις ή αισθήματα ανωτερότητας.

Τέλος δεν είναι λίγοι αυτοί που θεωρούν την Συντεχνία μια αδελφότητα. Για να είναι όμως η Συντεχνία αδελφότητα πρέπει να έχει ως κύριο χαρακτηριστικό την οικοδόμηση πραγματικών, συναισθηματικών και ουσιαστικών σχέσεων μεταξύ των μελών της. Σχέσεων που δεν σταματούν στην συνάντηση των μελών της Στοάς ή της Συντεχνίας σε μια εκδήλωσή της. Σχέσεων που αναπτύσσονται σε προσωπικό και οικογενειακό περιβάλλον, γιατί θεωρούμε τον Αδελφό πραγματικό Αδελφό και ενδιαφερόμαστε για αυτόν και την οικογένειά του.

Όσο ο τεκτονισμός θα διέπεται από τα χαρακτηριστικά που περιγράφονται στο τυπικό της Αμίλλης, κατά την γνώμη μου, μπορεί να είναι μια καλή και ενδιαφέρουσα κοινωνική δραστηριότητα, αλλά δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση φιλοσοφία τέχνης του βίου και επιμέλεια εαυτού. Άπτεται των κοινωνικών αξιών και απαιτήσεων της προτεσταντικής αγγλικής κοινωνίας του 18^{ου} ή του 19^{ου} και όχι της ελληνικής του 21^{ου} αιώνα. χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η κύρια δραστηριότητα των Τεκτόνων στην Μεγάλη Βρετανία και στην Ελλάδα. Στην πρώτη είναι η φιλανθρωπία. Στην δεύτερη η ανταλλαγή απόψεων

και σχέσεων (δες την ελληνική πρόταση στην Τεκτονική, το Ποτήριο Αγάπης, όπως έχει αναφέρει και ο Αδ. Α. Α.

Αν θέλουμε ο τεκτονισμός να είναι απλά μια ακόμη κοινωνική εταιρία δεν έχουμε να κάνουμε τίποτε. Απλά αφήνουμε τα πράγματα όπως είναι. Αν βρισκόμαστε όμως εδώ για να γίνουμε καλλίτεροι άνθρωποι και κοσμήματα της κοινωνίας μας θα πρέπει όπως είπε ο Σωκράτης στον Αλκιβιάδη να επιμεληθούμε τον εαυτό μας. *Επιμέλεια εαυτού* με τα σημερινά τεκτονικά χαρακτηριστικά δεν μπορεί να υπάρξει. Η αλλαγή όμως θέλει δουλειά πολύ και κυρίως θέληση.

Βιβλιογραφία

- ΕΜΣΤΕ(2001), *Τυπικόν της Αμίλλης*
- Μπουσούτας – Θανάσουλας Γ.(2018), *Φυσική επιλογή ή ευφυής σχεδιασμός στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του Ανθρώπου*, Τεκτονική ομιλία Στ. Αττικός Αστήρ αρ 21 – ΕΜΣΤΕ.
- Πλάτων (2001), *Αλκιβιάδης*, Πόλις, Αθήνα
- Τάσης Θ. (2017) *Η επιμέλεια εαυτού στην εικονιστική κοινωνία*, Αρμός, Αθήνα
- Dawkins R(2007), *Η περί Θεού αυταπάτη*, εκδ Κάτοπτρο, Αθήνα.